

Fitxa per la Nules-pèdia / Museu de memòria oral

Nom/Cognom	Miguel Emo Serrano
Data de naixement	Dissabte 21 de desembre de 1940
Títol	<i>Miguel Emo, una vida de cine a Nules</i>
Categories	Oficis, treball, cine, cultura, home, història
Data i lloc de l'entrevista	Divendres 24 de juliol de 2020, ca l'entrevistat
Equip entrevistador	Etnograma (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Enllaç	https://youtu.be/bJPsdmJwT1c
Extracte	https://youtu.be/vRNxd2gEFnc

Feia temps que volíem entrevistar a Miguel Emo, testimoni viu de la història del cine a Nules. Vam apropar-nos al tema del cine entrevistant a [Vicent Oliver](#), que va ser operari. Junt a l'entrevista de Vicent compartíem dos vídeos: l'homenatge que se li va fer en la segona edició del [FesOh!Curt](#) i el vídeo especial que van preparar per a llavors. L'homenatge, però, va ser doble i estava dedicat a Vicent i a Miguel. Ara per fi hem pogut entrevistar a Miguel i podem dir que l'espera paga la pena. És una entrevista que ens havien recomanat diverses persones i amb molta raó. Vos presentem una entrevista extensa i molt interessant en què es parla de tot tipus de coses relacionades amb el cine a Nules i la seua història. Moltíssimes gràcies, Miguel, per regalar-nos el teu temps i contar-nos tantes coses. Gràcies també a la seua dona, quina parella més amable!

Sinopsi:

Miguel Emo Serrano (1940) és tan conegut al poble que pot ser no necessita presentació, tantes dècades treballant amb la seua família al que era el cinema més antic de Nules immediatament després de la guerra, han fet que moltes persones el

coneguen per això. La seua família ha tingut el Cine Emo i la Terrassa Emo, dos espais claus en la història del nostre poble per ser espais en què la gent es relacionava, en què es feien banquetes de boda i molt esdeveniments de tot tipus. És una entrevista plena d'anècdotes i de detalls que ens apropen a la centralitat del cinema en eixos anys.

Transcripció:

Vosté és Miguel Emo.

Sí, senyor. Miguel Emo Serrano.

Ja mos ho ha dit, però no sé si a càmera li importa dir quin any va nèixer.

El 21 de diciembre de 1940, en el carrer Sant Miquel número 3, en un local que era un almacén i mon pare va muntar allí un cine en el any 39. Un any después vaig nèixer jo allí mateixa perquè a la part de dalt n'hi havia una vivienda i allí vaig nèixer jo.

La seua família eren de Nules?

Sí, sí, la meua família, mon pare i ma mare els dos han sigut de Nules. M'auelo sí que era de Onda. Però, bueno, ma mare va nèixer a Castelló però als dos anys va vindre a Nules i ha estat sempre en Nules. Nuleros de tota la vida.

No sé si eren llauraors o se dedicaven...

No, mon pare era electriciste, tota la vida ha treballat d'electriciste. Ell tenia... Antes de la guerra tenia, a on estava el Banc Espanyol de Crèdit, bueno, no ho haureu conegut vosatros, ahí en el cantó de la caixa on està el Banc de Bizkaia, el cantó contrari aixina transversal, allí tenia mon pare un establiment d'electricitat que feia de tot, perquè en aquella època antes de la guerra se feia de tot. Igual feia instal·lacions de cases, venia aparatos de ràdio i lo poquet que hi hauria d'electrodomèstics, igual reparava bateries de cotxes, instal·lacions de cotxes, feia de tot. Quan va vindre la guerra li varen derribar la casa, se va quedar sense res. Perquè ell quan la guerra se'l van emportar a Albacete, a d'ell i a una trentena o quarentena de famílies de Nules, se'ls varen emportar a Albacete a treballar en una fàbrica d'armament. Eren... D'ací de Nules un germà de ma mare tenia un taller de mecànics, van emportar totes les maquinàries i en camions i les famílies dels que treballaven tots els mecànics que hi havien de Nules se'ls van emportar i allí va passar la guerra civil en Albacete. Quan va acabar la guerra va vindre ací a Nules i se va vore la casa tota derribà. Aixina és que va tindre que escomençar de zero un atra vegà. Com el poble estava mig derribat, entonces va vore allí en el carrer Sant Miquel, que se dia el carrer de les voltes, pues perquè entre el carrer Major, entre el carrer Sant Miquel allí hi havia una casa i un atra que era de la mateixa família i n'hi havia un passadisso per dalt, era una volta que dien i per això se dia, el carrer Sant Miquel se dia el carrer de les Voltes. I allí n'hi havia un almacén vell que no sé de què era perquè no ho he sabut mai o no m'ho han dit mai, no ho recorde. I allí van montar un cine i als cinc anys... Bueno, jo vaig nèixer un any después i al... Tenia jo 6 anys, que eren cinc o sis anys después d'això, va obrir un cine al carrer Major. Carrer Major número 42, que entonces era "Calvo Sotelo" i después varen canviar, després de la democràcia varen canviar el nom per carrer Major. Tota la vida he viscut en el cine. Quan ja vàrem ser més majors el meu germà i jo vàrem escomençar, bueno, escomençà mon pare tamé, apart del cine, a treballar

d'electricistes i a portar el cine, perquè el cine era tot familiar. Mon pare era el que feia d'administrador portant les pel·lícules i tot, ma mare en la taquilla i la meua germana i el meu germà i jo en la cabina. Antes d'anar-mon a treballar, a les 8 del matí, teníem que fer els cartells del cine i ficar-los a la fatxà. Ja veus que he portat una vida de cine hasta els 37 anys que va tancar el cine ja, que va ser quan les discoteques i els cotxes i la televisió... Els cines dels pobles els varen arruïnar i van estar uns quants anys que casi no hi havien cines, hasta que van eixir els cines multicines en les capitals. I entonces pues mosatros vàrem escomençar, bueno, treballant d'electricistes, el cine tancat, vam tindre dos establiments... Tres establiments d'electrodomèstics. Dos en Nules i u en la Vall i he treballat d'electriciste hasta que m'he jubilat. El negoci d'electricitat l'ha continuat el meu fill menor que és de... No sé si l'heu vist en la Avenida de València número 51. I el altre fill major que tinc és aparellaor. Això és un resumen de la meua vida per damunt damunt.

Bueno, sí que volíem preguntar-li un poquet més per el cine, la veritat és que és algo... Jo no sé son pare después de guerra si li seria fàcil trobar un projector de cine...

Allí ne queda uno.

Ne queda uno encara? Ostras.

Sí, mosatros allí teníem tres projectors. Bueno, mon pare antes de la guerra, que jo precisament he escrit tota la història del cine en Nules **[5 min.]**, lo que [passa és que] vaig tindre uns quants fallos i vaig recopilar, ho vaig enquadrar i vaig fer una vintena i els vaig regalar per ahí, que me'n queda uno en casa, però después de llegir-lo varies vegades, després ja que ho havia entregar a l'escomençament tinc un fallo com una catedral. Entonces com ho tinc en l'ordinador ha rectificat ixe fallo i estic ampliant-ho i fificant més coses, perquè después... És que els de [La Corretjola](#) me varen, en l'any 2017 me pareix que va ser, 17 o 18... 17. Varen fer un homenatge quan feien això del [FesOh!Curt](#), pues a un senyor que li deien [Vicente Oliver](#).

Vicent Oliver, que està entrevistat.

Que estava de operador en el cine i jo que som els dos únics que quedàvem. Jo des de que vaig nàixer i ell va començar treballant amb mon pare d'ajudant i entonces pues mos varen fer... I quan varen vindre a dir-me això els de la Corretjola "bueno, i per què no escrius la història del cine, tu que l'has viscut des de casi el primer moment" i me vaig animar i vaig escomençar a escriure. Però he escrit pràcticament només lo que era el cine, en acabant han anat dient anècdotes que han passat i entre d'això i lo que he recopilat después pues vull ampliar-ho i si l'ajuntament vol quan ho tinga acabat, perquè els de la Corretjola em van dir que farien perquè l'ajuntament l'editara i si no pues a lo millor ho edite jo, per qüestió de tindre-ho.

Bueno, el ajuntament ho hauria de fer.

Me van dir que li varen dir de fer lo que tenia, però en aquella època, que era 2017 o per ahí, que el ajuntament no tenia [diners], anava curt.

Bueno, ara pareix que el deute està pagat.

Bueno, més val aixina. Entonces pues quan ho tinga acabat al millor ja vorem si ho edita l'ajuntament o m'ho edite jo, de veritat. Pues mon pare va escomençar als 18

anys d'operador quan varen obrir el Teatre Alcázar, perquè mon pare era, treballava de mecànic de més jovenet, però se va deixar lo de mecànic allà pac als 25 anys o 24 anys perquè li agradava l'electricitat que en aquella època era una cosa nova. I entonces se va ficar a treballar d'electriciste i va estudiar ràdio, que era més nou encara que la electricitat. I reparava aparatos de ràdio, venia aparatos de ràdio... Tenia un Ford, [Ford modelo T](#) i ell comprava els aparatos en cantitat i repartia per la Vall, Artana, Vilavella i tot això que tenia gent que li venien. Ell arribava allí, en repartia uns quants i venia molt d'aparato de ràdio. I en casa, allí igual reparava aparatos de ràdio que arreglava bateries, que carregava bateries i feia de tot lo d'electricitat. I després pues quan va vindre la guerra i van tirar el Teatre Alcázar tamé a terra ell va vindre ací, ni podia treballar d'electricitat perquè ni hi havia llum, va trobar ixe local i va obrir el cine. I va tindre la sort -que això ho fique tot en la història que vaig escriure- que enfront estava la LUTE¹, el transformador de la llum, però no n'hi havia llum en cap puesto. I el carrer Sant Miquel estava tot una muntonà d'escombros perquè havien tirat per allí, les voltes ja no quedaven, més de mig carrer estava tot tapat, per la part de baix tamé hi havien més cases... Entonces la guàrdia civil se va ficar en lo que ara és el Musical, el bar Musical que està tancat. En aquell edifici se va ficar la guàrdia civil. Entonces mon pare volia obrir el cine des de davant total era creuar el carrer i ficar la llum i el sargento de la guàrdia civil que era un capità entonces perquè en aquella època després de guerra varen ficar capità i molta guàrdia civil pa cuidar els desescombros que no hi haguera vandalatge, que no robaren, i entonces el capità li va dir "mira, tu fica-mos llum al quartel -a on vivien ells, que total eren dos mançanes o tres- i jo te buidaré tot el carrer d'escombros, perquè manaven dels desescombros, i te portarem..." -perquè mon pare ja havia buscat un equipo de cine de Xilxes i unes butaques de cine-. I la guàrdia civil en els camions li ho varen portar al cine. Va anar a demanar permís al governaor civil i li va donar tota classe de facilitats perquè va dir que era convenient que la gent se distraiguera i escomençara a oblidar la guerra. Entonces no va tindre ningun problema pa obrir el cine. I allí vam estar mosatros cinc anys, cinc o sis anys en ixe... Després mos vam passar a l'atre cine que el va fer mon pare tot nou, que eren dos cases al carrer Major que les varen tirar, que donaven... Des de davant n'hi havien dos i darrere n'hi havia una, que la de darrere no va caure i allí és a on mos vam ficar a viure mosatros després de guerra i allí hem estat tot ixe temps. Hem escomençat amb el cine en blanc i negre **[10 min.]**, mon pare sempre ha sigut avançat en ixe aspecte perquè qualsevol novetat que ixia en el cine mosatros la ficàvem. La pantalla gran, que era de [CinemaScope](#), mosatros vam ficar pantalla panoràmica, tot lo que era el cine de ample va ser tot una pantalla. En acabant el primer projector que vàrem ficar que ja no era amb carbons, perquè primer el cine se feia amb carbons: un positiu i un negatiu, que donava el d'això i darrere n'hi havia un espill i concentrava tota la llum que marcava el arc voltaico, la concentrava en un trosset aixina que era la ventanilla per a on passava la pel·lícula i això en acabant passava a l'objectiu i ampliava a la pantalla. Pues va ixir en acabant un sistema que era una làmpara, era una làmpara... Com te diré, era una cosa aixina redona amb dos pitorros llargs i això substituïa, feia més llum encara i substituïa l'arc voltaic, i mosatros vàrem ser els que vàrem ficar primer, de tota la província, ixe projector en Nules pa no

¹ LUTE: Compañía Luz y Fuerza de Levante creada en 1930 per la Sociedad Financiera de Industrias y Transportes en Barcelona. ANES, Gonzalo (dir.) *Un siglo de luz. Historia empresarial de Iberdrola*. Iberdrola, 2006.

tindre els carbons. Perquè els carbons tenien l'inconvenient que primer els havies de donar corrent a mà i si te descuidaves una miqueta s'apagava. I en acabant ja era automàtic, que ficaven un motoret i ell conforme anava gastant-se anava arrimant-los poquet a poquet. Però aixina i tot n'hi havien fallos perquè a vegades el carbó se trencava i s'apagava. Hasta que va ixir la làmpara que era un adelanto a muntó gran. El cine de hui en dia ja no té res que vore amb el que se feia antes. I ahí està... n'hi han detalls com els de les coses que han passat, de pel·lícules que s'han fet. Quan vàrem fer la pel·lícula de King Kong, no sé si la véreu mai ixa, mosatros vam ficar un cartell al cine que era de cartón-piedra, que era un goril·la que arribava des de terra escarramat amb la xica al braç en la mà, però que arribava hasta la punta de dalt del techo del cine i la gent entrava per entremig de les cames al cine. Home, anècdotes d'ixes pues n'hi han moltes, hi ha que anar recordant-les... Quan plovia, com era un poble merament agrícola, en Nules no se feia cine de vesprà, se feia només els diumenges, però quan plovia mon pare feia cine, com era tot de casa només tenien que anunciar la pel·lícula i a fer cine. Però ixia el aguazil del poble a anunciar que en el Cine Capitol hi havia cine. I recorde, perquè això m'ho va dir un dia... En el mercat de Mascarell estant un dia amb la meua dona comprant fruta i me s'arrima un per darrere i me diu "quina pel·lícula fan hui en el Cine d'Emo?" i jo dic "Tarzán y la mona" i diu "jo me'n recorde quan plovia que eixia el aguazil i feia que "esta vesprà en el Cine Capatol", perquè no ho dia bé, en vez de Capitol dia Cine Capatol, i recodant ixes coses que después ho he apuntat jo tamé pa fer l'ampliació del llibre, detalls aixina pues n'hi han moltíssims.

Clar, en aquells temps que no n'hi havien perres suppose que tindria que haver molta capacitat de butaques.

No era molt gran el cine. Perquè mon pare quan va obrir el cine, el cine no estava acabat del tot. Estava l'armaçó i acabat el pati de butaques, que n'hi havien 460 o 470, no recorde exactament la cantitat. Però quan jo ja tenia lo menos catorze anys o això el armaçó pa la general estava fet. Entonces varen fer la general que ne cabien dos-cents i pico més. Que el Alcázar era pues més gran que el nostre, no recorde, ara la capacitat del Alcázar és menos, però en aquella època era més gran. Perquè l'Alcázar estava al revés de lo que està ara, a l'Alcázar s'entrava pel carrer Colón, la fatxa ixa que té, ixa era l'antiga i la pantalla estava en d'açò. Com quan se va acabar la guerra ahí varen fer una pensió [més informació: [entrevista Rosa Abad](#)] que varen fer viviendes i tot això, resulta que varen tindre problemes que aquella gent no volia anar-se'n, demanarien molt diners, com eren els Alcázar que tenien molts diners i això, pues demanarien molts diners. Entonces van fer el cine al revés de lo que estava antes i la màquina la varen ficar a l'atre costat i la pantalla a este costat d'ací. Quan ho ha comprat l'ajuntament ho ha seguit en la mateixa distribució, però lo que era la pensió ho han tirat per terra i allí és el escenari que ho han deixat molt ben arreglat, però lo que és el cine està conforme exactament conforme era, ho han restaurat tot molt bé molt bé. Que és dels millors cines que n'hi ha en la província el Teatro Alcázar. El Payà de Burriana està molt bé, però este li pega deu voltes al Payà de Burriana.

Bueno, no seria molt car m'imagine.

El què, la entrada al cine?

Clar.

Jo recorde quan jo tenia huit o deu anys o menos, quan mos vàrem passar a l'atre cine, que l'entrà del cine de les tres, perquè els diumenges feien tres funcions: a les tres, a les sis i a les nou i mitja o les deu de la nit, bueno depenia de més estiu o més hivern. Pues valia 50 cèntims la entrà dels xiquets [15 min.]. En acabant per la vesprà ja valia 1,50 o 2 pessetes, i més avant ja vàrem anar augmentant hasta que mosatros quan vàrem tancar el cine tot lo més que valia la entrà eren 10 pessetes, que açò hui en dia no és res. Quan vàrem tancar el cine valia 10 pessetes la entrà. Recorde una anècdota que... Primer tinc que dir-vos que el cine ha sigut de les coses que més vigilades ha estat de tot, perquè pagava més impostos que qualsevol, però además vigilat per el Estat. Les entrades estaven controlades per el Estat, que les entrades les portàem... tots els mesos calculàem les entraes que havíem de vendre i les portàvem a taladrar a Castelló en la Societat... En això d'autors, no d'autors no, mentira, lo de menors, la protecció a menors que estava en la avenida Caputxinós. Ahí he anat una muntonà de vegaes jo a fer aixina. I entonces tu venies 10 entraes, o 100 entraes, venia l'inspector "a vore quantes entraes has venut? -100. - A vore les que queden en els talonaris". I si... Però además és que venia... entrava, venia per la nit el inspector quan estava el cine en marxa i te contava la gent que estava i les entraes que havies venut. Veges en aquella època que impostos pagàvem molt poquets, perquè lo bo que tenia Franco era que demanava els dinés que necessitava, perquè jo he tingut, mosatros hem sigut electricistes i hem tingut tres establiments d'electrodomèstics, entonces no pagaves IVA, no pagaves el impost de lujo, no se pagava res. En aquella època els impostos jo te diré com se pagaven: Venia la zona d'electrodomèstics mateixa i deia "a esta del ram li té que pagar tants dinés", se reunien tots en el Sindicat de Castelló, en el edifici sindical i allí n'hi havia un de Castelló que treballava en Indústria precisament perquè donava càrrecs a tots els empleats, i dien "tants diners, a vore: serà per cada treballador un punt, tu què tens, tres treballadors? Tres punts. Tu dos treballadors..." - comptant el amo i els treballadors que tenia-, i allí tants punts, cada punt val tants diners tu has de pagar això. Ell arreplegava els dinés que estaven i amb els dinés feien lo que volien. Igual té que en vengueren 10 que en cobraren 20. Ara no, en acabant quan va vindre ja la democràcia van escomençar els impostos i açò ha sigut un desastre [risses].

Bueno hi havia control de censura i demés.

La censura era un...

Però a vostés no els arribava, no? Arribava la pel·lícula i...

Mosatros... venien les pel·lícules, venien en rotllos, primer venien en rotllos aixina en uns sacs de lona que anaven les pel·lícules dins, tu les havies de passar a bobines més grans, empalmar-les i passar-ho al cine. I junt en cada pel·lícula venia, dins de una de les caixes, venia la fulla de censura. En ixa fulla de censura te dia lo que havien censurat, lo que havien tallat, i n'hi havia pel·lícula que tota la fulla de darrere que és a on estava lo que havien censurat no cabia i portava un atra fulla apegà. N'hi havia pel·lícula que li canviaven hasta el diàlogo perquè entonces en qüestió de... Matar no era pecat, però besa-se sí. Besa-se... Quan feia un bes molt llarg ja veies que se besaven i *pap* se tallava [risses]. Coses molt curioses, molt boniques. I una vegà, és un atra de les anècdotes, varen fer -tindria jo quinze o setze anys-, en Nules varen fer una d'això que se dien "les Misiones", que varen vindre capellans de fora i totes les dies feien conferències, provessons i tot això, i un dia feien una provessó per el carrer

Major que anaven, traïen casi tots els sants i anava un capellà pel mig predicant. Mosatros vàrem fer una pel·lícula que no valia res, que se dia *Las modelos* de la Rita Hayworth [estrena EUA 1944], i estava ella, tot el pasquí era ella escotà fent aixina una pose, pa aquella època llamativa, i va passar el capellà per ahí davant i “eso es escándalo, eso no se puede ir, no vayáis a ver esa película” no sé quantos. Açò era un dijous, vàrem fer dijous, divendres, dissabte i diumenge. Totes les dies el cine ple i la pel·lícula no valia un pepino. I mon pare diu, li haurem de donar una bonificació al retor este [risses]. Una vegà mos varen denunciar a mosatros perquè, además de que venien els inspectors de fora i tot això, d’ací de Nules tamé n’hi havia un encarregat d’ixes coses. I era u de l’Acció Catòlica, el jefe de la Acció Catòlica venia [20 min.]. Mos va denunciar perquè va entrar un xiquet de dotze anys. Va trobar dins del cine un dissabte... ui, un diumenge de vesprà. I mos varen fotre, en ixe moment una denúncia de 12.000 pessetes, que eren a muntó dinés. Imagina’t.

A muntó entrades eren.

Més avant ja sent este ministre, este que era gallego, com li dien?

Fraga?

Fraga Iribarne [comença de ministre en 1962], pues aquell va alçar molt la mà. Els capellans ja no manaven tant en la censura, poc a poc van anar tirant-los fora i en Setmana Santa no podíem fer cine i des d’entonces ja mos varen deixar fer cine, el primer any mos van deixar fer cine si el retor mos donava permís. Jo vaig anar a parlar amb el retor perquè tenia molta amistat amb ell, era un home molt major, però me va pegar de xicotet una bofetà i jo no tenia la culpa i ell sempre se’n disculpava i se’n va enrecordar hasta que era vell. Pues vaig a demanar-li permís pa fer el cine el dijous sant i el divendres sant i me va dir que “mira, jo vos aprecie a muntó i pa que la gent que la gent no vos tinga malícia, pues més val que no feu cine”. I no en vàrem fer. I a l’atre any ja podíem fer cine sense demanar permís al retor. Ixe va ser el final ja pràcticament de la censura.

Bueno, ací hi havia, lo que tenim entès és que els retors posaven “esta pel·lícula se pot vore” i tal.

Sí, primer ho ficaven dins de la Caixa. La Caixa Rural, el bar de la Caixa tenia un pasillo molt llarg -perquè està molt canvià la Caixa-. I ahí a la entrà n’hi havia com una cosa aixina, una urna amb cristal i ahí ficaven la censura de les pel·lícules. Si no recorde mal era “amb reparos”, “prohibida” i totes ixes coses. I n’acabant ho varen ficar a la plaça, ixe mateix d’això però ficat a la plaça, però allí va durar poquet de temps ja perquè ja se va acabar la cosa. Però la censura sempre ha sigut per part dels capellans, de la iglésia, i en canvit jo recorde que tots els anys venien els capellans a que férem una funció a benefici d’algo, siga pa l’Acció Catòlica o pa no sé quantos, pa no sé què més, i mon pare s’ho arreglava pa que no els costara ni la pel·lícula ni res, ho feia tot debaes, inclús anava a les cases de la pel·lícula i feia “una d’això pa fer un benefici pa lo que fora-” i li dixaven la pel·lícula. No eren pel·lícules molt d’això, eren més tirant pa xiquets que pa res, però sempre hem tingut bona relació amb la iglésia i amb tot. Però, bé, ixa ha sigut més o menys part de la...

Les pel·lícules... Com funcionava? N’hi havien distribuïdores que repartien?

N'hi havien vàries distribuïdores, a muntó, en aquella època n'hi havien a muntó de distribuïdores. Americanes i espanyoles. Va haver una època en què, bueno, primer quasi tot era estranger, d'espanyol després de guerra ne va haver poquet. Una de les primeres que van escomençar a fer pel·lícules era la [Cifesa](#) que estava en València precisament, la Cifesa estava en València. I altres que ja eren en Madrid i allà per Andalusia. Però primer se feien les americanes, les que més èxit tenia eren les americanes, perquè estava la [Metro-Goldwyn-Mayer](#), la [RKO Ràdio](#), la [Paramount](#), totes ixes, que feien pel·lícules molt bones, varen fer *Los diez mandamientos*, la vàrem fer mosatros que se va fer des de dilluns a dilluns de l'atra setmana. I no la vàrem fer més perquè no mos varen dir perquè n'hi havia... Estava massa demanà la pel·lícula en altres cines. Que se va fer en Castelló i després en Nules, el de Burriana se va enfadar, Payà, perquè la tenia que fer i volia ell fe-la antes que mosatros. Que a pesar de que érem molt amics de Payà, saps, mon pare era molt amic d'ells. Mon pare perteneixia tamé al Sindicat d'Empresaris de Cine, era de la junta de Castelló i una vegà a l'any o dos, o cada dos o tres anys els feien anar a Castelló que els pagaven tots els gestos i anaven allí a fer-ho vore i avant, que no feien res [risses]. I n'hi havien, pues... les pel·lícules americanes, a lo millor una pel·lícula que en Amèrica feia deu anys que s'havia estrenat entonces venia ací ja. Ja veus tu que els artistes tenien una època perquè llegies revistes i quan arribaven ací les pel·lícules ja estaven molt canviats. Se van fer pel·lícules molt bones perquè en aquella època va eixir la època dorada del cine, que se van fer pel·lícules molt bones molt bones: *Los diez mandamientos*, *Scaramouche*, *Cantando bajo la lluvia*... Que l'atre dia vaig vore jo, la setmana passà, *Cantando bajo la lluvia* en la tele i en aquella època impressionava ixa pel·lícula i ara, llevant de la cançó quan canta bajo la lluvia lo de més me va parèixer un petardo casi perquè en comparació en lo que se feia hui últimament... **[25 min.]**.

Sí, sí.

Pues bé.

Bueno, el cine era la principal distracció.

No n'hi havia atra distracció. A més el cine ha sigut una reunió social molt bona tamé, perquè allí en el cine se reunien els novios, els d'això, els amics pa conèixer i en el cine se feia molta relació tamé entre xics i xiques [risses].

Clar. Ixe mite de que se controlava si algú se besava i després el denunciaven i això, no sé si ací passava.

No. La pel·lícula ja venia censurà.

No, dic la gent, els espectadors.

No, això no. Això no, que jo sàpia no s'ha dit mai res i mira que ha estat tota la vida i ixa època ja he sigut jo majoret [risses].

Ací van arribar a haver tres cines.

Sí, estava el primer... El primer antes de la guerra va ser el Teatro Alcázar, després quan se va acabar la guerra va ser mon pare el que va obrir el cine en el carrer Sant Miquel, en acabant el va obrir en el carrer Major i això estic parlant-te ja era en el 2000... 1939. Cinc anys després vàrem obrir mosatros allà que era... sis anys... pues 1945. Pues en el 46 varen obrir el Echegaray [[Vicent Oliver](#) ens parlà d'ell] que era dels

germans Paradell, que es deien el "Cine de Cassola", perquè ells d'apodo eren els Cassoles. I en acabant, dos anys o tres... no, ja tindria jo catorze o quinze anys, va obrir el Teatro Alcázar, va tornar a obrir de nou. Que quan va obrir el cine van fer, bueno, varen fer una inauguració... molt pomposa. Mon pare i ma mare estaven invitats però no van anar perquè ho varen fer en divendres i mosatros féiem cine. Però és que mon pare sempre ha tingut molta amistat amb Doña Inés -que ho fique jo en les memòries que vaif ficar, tamé-, perquè mon pare, quan el varen buscar a d'ell per a ser el operador del cine, van dir este xic -algú el degue recomendar-, este xic que ha sigut mecànic, ha sigut electriciste, entonces els que varen vindre a montar-li les màquines, bueno, ells es varen quedar i els que varen vindre a montar les màquines li varen ensenyar a mon pare com era la màquina... Que mon pare les montava i les desmontava les màquines como si nada. Tota la vida, perquè después mosatros... Bueno, m'has preguntat lo dels cines. Después se varen obrir dos cines de verano, que van fer primer en el Teatro Alcázar, en acabant varen obrir un atre els Cassoles, els Paradells, varen obrir un cine que era en un corral en el carrer San Joaquín, allò era un corral de ganao, però en estiu el limpiaven, el ganao el ficaven dins d'unes d'això que n'hi havien i feien cine. I ahí va estar dos o tres anys. Entonces quan va tancar el Cine de Cassola mon pare va fer dos anys en el cine allí en ixe mateix corral, que era xicotet, no cabia molta gent, però al barri de Sant Xotxim sempre ha sigut una gent molt especial. Jo recorde que mon pare una vegà varen fer una pel·lícula que se dia... Era de la *Belen* i Javier Cugat, no me'n recorde del títol de la pel·lícula, pel·lícula molt agradable, molt d'açò i la gent va acudir: entraven drets, i el veïnat els dixava les cadires pa que se sentaren [risses]. Està clar? La gent era distint a ara. La gent era més amistosa i més amable. Pues en acabant dos anys después de fer mosatros això ahí va obrir mon pare la Terrassa Emo, que ara ja és un edifici de viviendes, bueno pues allò havien sigut els almacens de Sanz, antes de la guerra eren uns almacens de taronja, hi havien dos mil i pico metros i en la guerra ho varen tirar i va estar una muntonà d'anys allí tirat que después se va montar la trillaora de la caixa, que se va incendiar, va estar dos o tres dies allò en foc, els bomberos de Castelló apagant-la, hasta que se va desfer tot no se va acabar el foc. I después en l'any... Tenia jo dèsset anys, estava el meu germà en la mili, jo tenia dèsset anys, li varen oferir el terreno ixe a mon pare. Un cordó de finques, li dien Castanyer que vivia en el carrer del Roser, i ell tenia de veïnat als herederos de Sanz, que entonces va ser quan varen fer el alcantarillat de Nules allí. I el alcantarillat que li havien demanat al amo del solar li demanaven noranta i pico mil de pessetes en aquella època i entonces ells varen voler vendre-ho i li varen dir a mon pare, va vindre el corredor "tu vols comprar allò. -Sí, home. -Quants diners vols? - Tants." Mon pare diu "demà a fer la escritura" i después de feta la escritura els germans que li varen vendre l'açò diuen "però el alcantarillat el pagaràs tu". I mon pare va pagar el alcantarillat, que per cert no se va fer **[30 min.]**, va estar en d'açò en el ajuntament perquè estava Llombart d'alcalde i no volia fer el alcantarillat que anava des de la avenida pel carrer la Mar hasta baix perquè com no vivia ningú pa que volien fer-ho. Diu, "no, jo és que tinc els aseos en la part de baix", no va voler fer-ho. Entonces li va tindre que tornar els dinés, però a base de litigios i coses d'ixes, saps?, però els va tornar. Per a on anàvem que no me'n recorde ja.

Estava comentant que son pare desmuntava les màquines.

Ah, sí. Mon pare com havia sigut mecànic ja quan teníem mosatros el cine pues ell desmuntava la màquina, quan hi havia una averia se la reparava, se feia la peça i quan a primer que teníem el cine de verano no teníem màquina en el cine, entonces agarràvem la màquina, la desmuntàvem i la passàvem a l'atre cine. En acabant quan s'acabava el verano la tornàvem a passar allí, hasta que ne vàrem comprar una nova allí i la vella se va quedar en el cine de verano. Ixa màquina después quan vam tancar el cine se va ficar en la terrassa en el Estany, que feien cine allí, va estar uns anys allí, fent cine allí, era una màquina d'ixes antigues que anava tot els rodaments i tot això a l'aire, totes les dies abans d'escomençar li havies de tirar una goteta d'oli per cada puesto, en después ja anaven totes dins d'un bloc que no se veia res. Per què volia jo dir-ho això tamé... No me'n recorde, és que parle d'unes coses, me se'n van unes atres.

Només feien cine, no? Ahí no feien...

No, de primer se feia varietets o espectàculs de teatro els dillunsos, tots els dillunsos. El dia, la setmana de Tots Sants se feia, tots els anys se feia la mateixa funció: El *Don Juan Tenorio* de Zorrilla. I resulta que pa fer l'escena del sofà pues mon pare va tindre que comprar un sofà. I tenia molta amistat amb la família de [Faustino Valentín](#) [[Rosa Abad](#) parla d'ell breument en la seua entrevista], Faustino Valentín tenia un edifici a l'estació, en el rincó ixe que fa jardí, ahí hi havia un d'això i ahí van derribar en la guerra tamé, van derribar i se va quedar una torreta i allí estava un sofà vell, i mon pare va parlar amb la viuda i li va vendre el sofà. Entonces ixe sofà el varen tapissar una miqueta, pa fer la escena del sofà en el sofà ixe. I els atres dies igual feien varietets, varietets de revista musical o feien funcions de teatro, que en aquella època les funcions de teatro la majoria eren totes en valencià. Jo recorde unes quantes funcions, una que se dia *El Ginjoler farem cap* que el artiste principal ni dien Gironés, no me'n recorde del nom però d'apellido era Gironés. I era un home primotet i baixet i en va una escena que ell va a penjar-se i el meu pare li va dir a un dels empleats, que treballava tamé pa l'ajuntament, li va dir que portara una corda i va i li trau la corda del bou, i quan ell va a penjar-se amb la corda aquella del bou ell diu, la escena feia "Recollons, antes tots els abres em pareixien bons i ara no me pareix ninguno bo, tots me pareixen grans", que arrastrava la corda del bou que no podia [risses]. Pues mon pare tenia molta amistat amb Doña Inés des d'entonces perquè com portava el cine i tot això, i ella, Doña Inés, era Inés Alcázar Bartrina i el home li dien no sé quantos Ferrer que era el que portava... No portava el cine, tenia un encarregat que li dien Nelo Bort, no sé si seria dels Borts d'ara que ne queden en Nules, el que tenia d'encarregat, però el home de Doña Inés, que és la que hem conegut mosatros últimament, pues és el que ho administrava tot i tot això. I tots els anys feien un dinar en una finca que tenien propet d'ací de la mar, en mitan camí i sempre s'assentava mon pare al costat i sempre han tingut molta amistat. Jo recorde después de guerra, que jo tindria uns quinze o setze anys, Doña Inés, vivien davant d'a on està la Caixa Rural, pues tenia una maquineta de cine molt boniqueta, que era de 8 milímetros i li se va estropear i va cridar a mon pare i vaig anar jo a acompanyar a mon pare, vàrem agarrar la maquineta, se la va emportar a casa, que ell entonces ja no treballava d'això i tenia una peça, una palanqueta que estava trencà, va desmuntar la palanqueta, va anar al taller dels Serrano, al germà de ma mare, i va fer la palanqueta, la va ficar i la va portar allí. "¿Qué vale, Joaquín? -Nada." No li va cobrar res. I quan va obrir el cine Doña Inés volia que mon pare portara el cine, portara els dos cines i el fill tenia un amic en

València [35 min.] que era l'amo del cine Jerusalén que estava en el carrer Jerusalén i entonces ho va fer aquell, pa no renyir amb el fill ho va fer aquell. I en després més avant li va contar Doña Inés que en el cine no havia guanyat mai ni una perra. Diu "no he sacado nunca ni un céntimo", perquè lo que guanyava s'ho emportava tot aquell. Bueno, tu pots sospesar de lo que vulgues però això és lo que li va dir ella a mon pare, estava jo davant. I una vegà va vindre ella al cine, en cine de verano, no me'n recorde quina pel·lícula vàrem fer que tenia molta fama, i va vindre ella, la filla amb el home i un matrimoni que era u dels Segarres de la Vall. Mon pare quan els va vore entrar com si haguera entrat el nostre Senyor, perquè els apreciava molt. I així estaríem parlant, no acabaríem.

Bueno, estem a gust.

Pues sí, jo te dic la veritat.

Bueno, entonces se menjava, se fumava dins del cine...

Se fumava hasta huit o deu anys antes de tancar els cines, van prohibir que se fumara dins del cine, que va haver un incendi en un cine no sé si va ser en Castelló, que va morir gent i tot això, entonces van prohibir que se fumara i al deixar de fumar pues va passar com en els bars, que primer no dixaven fumar i la gent pareixa que... Però després tornen a fer la vida normal. I un dia, perquè la guàrdia civil entraven tots gratis al cine, tots. Des de que va obrir mon pare el cine hasta que s'ha tancat la guàrdia civil sempre ha entrat debades al cine, perquè han fet sempre amistad. Si se n'anava el sargento, antes d'anar-se'n ja venia i li presentaven a mon pare i entonces els guàrdies civils i les famílies totes entraven gratis al cine. I va haver una època quan varen deixar de fumar que entra el sargento i diu "¿qué pasa, que no hay nadie? -Pues que hay poca gente, pero es que como no dejan fumar...". Agarra el sargento, se trau, com era un fadrí, un sargento fadrí que festejava amb una de Nules i se fica a fumar i passejant-se per el pasillo antes d'escomençar, així que la gent van començar tots a fumar, hasta que més avant ja mos ho van prohibir de tot ja que no fumaren.

Menjar imagine que pipes i...

No, les pipes... Van escomençar les pipes, se menjava cacaus, de tot dins del cine, allí tenia bar, però mon pare tenia un contracte, bueno un contracte, de paraula, que la del bar és la que limpiava en el cine, barat a limpijar el cine portaven el bar, i quan varen escomençar les pipes l'embrutaven i se quedaven per baix entre mig de les butaques i diu que costava molt de limpia-les, entonces vam prohibir que se menjaren pipes dins del cine. Però n'hi hava gent que se portava el sopar [risses].

Bueno, sabem que se llogava, que llogaven el local, que se feien concerts i coses.

Com, com?

Com a mínim en la Terrassa Emo se feien, se van fer concerts en algun moment...

Sí, se van fan fer concerts.

Per a això es llogava el local?

Sí, alquilava mon pare el local només per funció, perquè feia festes el ajuntament i el barri de Sant Xotxim tamé ne va fer alguna però no van tindre èxit perquè se pensen que tot era jauja, saps. I mon pare quan vàrem fer el cine vàrem fer vàrios espectàculs

perquè entonces ja eren més cars els espectàculs. Mosatros vàrem caure que a la setmana sigüent d'obrir el cine de verano vàrem fer un espectàcul que era, se dia *Frente a frente, Antonio Mayo y el Titi frente a frente*, i vàrem guanyar molt dinés, en ixe espectàcul i no era l'entrà cara, però quinze dies después vàrem portar al Dúo Dinámico i vàrem perdre tot lo que havíem guanyat en aquell... Sí, perquè el Dúo Dinámico ja cobrava molts dinés i allí han vingut pues tot lo milloret que n'hi hava d'artistes d'aquella època ha passat per allí, primer portant-los mosatros i después portant-los el ajuntament o portant-los qui fora, feien aixina. I el cine l'alquilàvem tamé pa fer bodes, els banquetes, que no hi havia cap local en Nules, mon pare va comprar taules i caires i, bueno, les mateixes caires, pues ho alquilava i feien ahí els banquetes de boda, jo quan me vaig casar el vaig fer allí tamé el banquete, ja fa 50 anys que som casats.

Allí al carrer Major?

No, no, allà al cine de verano que estava allí en el cantó del camí la Mar, bueno del carrer la Mar, en la avenida, que ara és un edifici gran allí tota la mançana. Tenia 2.200 metros, però al traure la recta del carrer la Mar en la part de dalt de la carretera pues mos van llevar lo menos 3 metros **[40 min.]** i en la part de darrere n'hi havia una sèquia, la sèquia antiga, tamé mos varen llevar una cunya de 3 o 4 metros hasta parar a un metro. En acabant quan varen fer els carrers i tot això mos ho tenien que haver pagat però no mos van pagar res, perquè els ajuntaments són aixina. Al contrari, pa fer la part de darrere ençà vam tindre que pagar mosatros a muntó dinés.

Va haver un moment que va haver un canvi social en tota Espanya i és quan va arribar el Destape i tot açò.

El què?

El Destape.

Ah, el Destape, sí. Les últimes anys que vàrem fer mosatros seria un parell d'anys antes és quan se va fer *La trastienda* [1975] que era de... Com li deien a aquella artista que és la primera que se va destapar [*Ma José Cantudo*], no me'n recorde ja, és que hi han noms que se m'obliden. Pues la gent venia a vore només el destape perquè les pel·lícules... Una pel·lícula va haver bona però ixa ja va ser... *La Celestina* [1969], que tamé ixa pel·lícula va ser bona perquè la història és bonica. I n'hi ha un moment que ella se llava dins d'una tinaja en aigua i està la crià d'ella llavant-la tota nueta. Però poc, de destape poc se n'ha fet, en el cine s'ha fet molt poquet. I era ja de les últimes pel·lícules, dels dos últims anys que vam estar mosatros en cine obert. I quasiestic per dir-te que mosatros ací en Nules hem sigut dels últims pobles que han tancat el cine, perquè va tancar el Echegaray... El Echegaray anava malament, entonces un dia va vindre el empresari d'allí del Alcázar amb mon pare, com allí mon pare no tenia despatx ni tenia d'això res varen pujar dalt a la cabina que estava jo allí en la màquina i li va dir, li va oferir de comprar entre els dos el cine Echegaray. Mon pare li va dir que ell no tenia dinés, "jo no puc, lo que tu vols no puc". Entonces el va comprar ell, però amb la condició -que varen fer un paper-, que mon pare havia donar no sé quants dinés, ara no recorde i els havia d'estar pagant durant un any. No sé si seria un 10 o un 15%, "tu me pagues tots els mesos una quantitat" i varen firmar un paper que allò se derribaria i se vendria pa viviendes. Per cert se van fer dos cases allí a l'edifici. I això ja van ser els últims anys, que a partir d'entonces vàrem una atra vegà a escomençar a

guanyar dinés en el cine, perquè se vàrem arribar a un arreglo. El dilluns feia cine u, el dimarts feia cine l'atre i els dimecres els dos, el dijous estrenava u la del diumenge, el divendres la estrenava l'atre i dissabte i diumenge els dos, i aixina pues la cosa funcionava millor. I lo que havíem dit antes de les cases de les pel·lícules. N'hi havia cases de pel·lícules i cada casa tots els anys presentava un lote de pel·lícules, de 15 o 20 pel·lícules. I te ficava cada pel·lícula, cada pel·lícula te ficava al costat el preu que volia, igual una valia 500 pessetes i l'atra valia 5.000, però moltes vegades havies de guanyar dinés amb les que valien 5.000 i les atres paga-les i no fe-les, perquè pa entre setmana n'hi havien massa pel·lícules, això és lo que feia mon pare. O a vegades ixia una pel·lícula roín, perquè mon pare tenia molta gràcia pa tratar amb els de les pel·lícules i "mira, esta pel·lícula no val res, la lleve i dona-me'n un atra" i un atra d'ixes de reestreno que havien fet de reprís la donava i canviaven la pel·lícula i posaven un atra que era millor que la que havíem fet que no valia res. Va haver un... Quan mosatros vàrem obrir el cine de verano, una casa que se dia, una distribuïdora que se dia Ízaro Films, que és la que fica la isla que n'hi ha per allà per el Cantàbrico. Pues que el gerent de la casa, gerent i amo, el atre sócio era el director general de Seguridad de Espanya, i varen vindre, quan vàrem obrir el cine, mon pare tenia amistat amb el gerent i diu "ya pasaremos por allí y veremos el cine", diu "pues toca'ns quan vulgues i la meu dona vos farà una paella" i varen vindre ell, la dona, la germana de la dona i el director general de Seguretat. Tots alts, templats, i les dones igual. Perquè resulta que les dones eren de Montan i ma mare era de Montan, bueno, m'auela, m'auela era de Montan, entonces per a ells... aquell li deia "tocayo", van fer molta amistat i varen vindre allí, van fer una paella... Van fer una paella... "esto no se come en los restaurantes" i varen fer amistat. Entonces una vegà, jo tenia díhuit anys, vàrem anar a Madrid a traure'm el carnet d'operador perquè els feien en cada província [50 min.], però ja feia lo menos tres anys o quatre que ho varen llevar i no se feien, entonces pa fer-te el carnet tenies que anar a Madrid, i jo vaig tindre que anar a Madrid i me'l vaig traure. I mon pare diu, anirem a visitar a este que coneixia, director... Bueno, ficava allí, mos ficava "Puerta del Sol, Dirección General de Seguridad", anem per la part de darrere, preguntem per Juan i diu "no, eso es la parte de delante". Anem a la part de davant i "Don Fulano de tal? -Ah, sí, arriba al primer piso", arribem al primer piso i mos veiem un saló allí gent esperant-se: dos cardenals, un militar, un atre... Tots aixina ben entrats. I mon pare "a on mos hem ficat? A vore si mos enganyem ací i mos tanquen a la presó" [risses]. I ix un home de dins del despatx i mon pare li dona la targeta, se n'entra dins i al momentet ix la visita que tenia i ix aquell "Joaquín! No sé cuántos! Entrad! Pasad! Tenéis que venir a comer a mi casa!". I jo dic, mon pare "no podem anar que el xic té que anar a examina-se que és esta vesprà i no se qué no sé quantos i no vam anar, però mal susto.

Això són altes instàncies.

Sí. Un atra vegà, mon pare sempre ha tingut bones influències, varen prohibir que se pujara el preu del cine, a més en el cine havien ficat un lletrero que dia "Precios antes del 1 de agosto" i mon pare ja tenia autoritzat antes de 1 de agosto tenia autoritzat el ficar-se els preus, però no el va pujar perquè per les circumstàncies diu "no és temps de puja-lo, perquè a lo millor el pugues...", seria un any que degué gelar la taronja o lo que fora, però después de 1 d'agosto mon pare va pujar el preu, i el alcalde que no li tenia molta simpatia a mon pare, no sé per què, pues li va dir, va enviar dos policeros,

que baixara el preu. Mon pare “jo tinc permís”, no var fer cas. Al dia sigüent dos policeros allí a la porta del cine i només acaba d’entrar la gent, que s’havia escomençat la pel·lícula vénen i s’emporten a mon pare i el tanquen al calabós. Estic parlant en la dictadura, i ixe era a muntó dictador que havia sigut diputat en Corts. I jo, el meu germà estava en la mili, jo estava fent cine i quan s’acaba ma mare diu “vés a l’ajuntament que s’han emportat a ton pare i no torna”. Jo em vaig allí a vore mon pare i estava dins del calabós, però amb els dos policeros allí sentats parlant. I me diu mon pare “mira -diu-, vés allí a casa, en el meu despatx allí en un caixó voràs una targeta que fica Delegado del Gobierno i això, toca-li per teléfono i dis-li lo que ha passat”. Vaig anar allí, toque per teléfono i només toque per teléfono me’n torne a anar cap allí, només torne cap allí ja eixia mon pare, era el Delegat de Govern de Castelló. És a dir que mon pare sempre ha tingut molt bones influències en tot i això que no era de dretes, però... No mos dixava, als de casa, ni anar a la Falange ni a la Acció Catòlica ni res. Volia que fórem neutrals. Diu, lo millor és no ficar-se amb ningú. Jo anava amb els meus amics que anaven a Acció Catòlica a juar i me n’anava a Acció Catòlica, que anaven a la Falange, jo anava a la Falange, però no me vaig apuntar a cap puesto.

A vostè se’l nota liberal.

M’auelo el pare de mon pare havia sigut lliberal i m’auela carlista, veges quina parella! [risses].

Bona parella!

I van tindre 12 fills [risses]. I se llevava 20 anys, li guanyava 20 anys a m’auela.

Què història.

Jo no els he conegut a ningú dels dos. M’auelo va morir estant mon pare en la mili i m’auela en guerra, en la guerra se va morir. (...) I la història no hi ha que olvida-la, jo fique al llibre allí i dic que la història, pues el cine forma part de la història de Nules. O siga que és una part de la vida de Nules que està ahí, además sempre ha sigut una cosa cultural, perquè el cine espanyol mateixa ha sigut un cine de poca tècnica, molt pobret, però les històries i els arguments que tenien... cent millions de vegades més que els americans, perquè els americans ne traïen una i dels espanyols en aquella època eren casi totes, només té que té una tècnica que... Fluijeta, fluijeta...

El pressupost no era el mateix.

No hi havia pa res. Però mira.

Pues Miguel, moltíssimes gràcies.

De res, a vosatros, perquè açò sempre és bonico recordar-ho.